

Сұлтанбаева Г.С.
**Мультимедиялық
журналистика мүмкіндіктері**

Мақалада мультимедиялық журналистиканың ерекшелік сипаттары медиакритиканың құрамдас бөлігі ретінде дамуын қарастыра отырып, желіде жұмыс істеу әдістерімен, веб парақшаларын әзірлеудің шығармашылық процесімен, сайттарды басқару жүйесімен жазылған.

Түйін сөздер: веб парақша, мультимедиялық, медиа.

Sultanbayeva G.S.
**As part of the multimedia
journalism mediacriticism**

The article discusses the characteristic feature of the development of journalism as an integral part of the media criticism, the working methods of multimedia, social networking with the process of creativity, development of web-flyers, websites with the control system.

Key words: web page, multi-media, media.

Сұлтанбаева Г.С.
**Возможности мультимедийной
журналистики**

В статье рассматривается характерная особенность развития журналистики как составной части медиакритики. Проводится анализ методов работы мультимедиа, социальных сетей, разработки веб-листовок, сайтов с системой управления.

Ключевые слова: веб-страница, мультимедийный, медиа.

МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ЖУРНАЛИСТИКА МҮМКІНДІКТЕРІ

Ғаламтор – мүдделер тоғысатын алаң. Ол саяси, әлеуметтік, бизнес, ғылым, өнер жан-жақты мүдделер алаңы. Дегенмен әлемдік желінің адамзатқа берген үлкен сыйы – медианың тәуелсіздігі. Біз, әрине, әлем елдерінде барлық баспасөз ғаламтор пайда болғалы тәуелсіз деген қағида ұсынбаймыз. Дегенмен бүгінде әлем алақандағыдай ашық. Әлем халықтары (географиялық тұрғыда емес) шекара ұғымынан әлдеқашан ұмытты. Еркін ақпараттық ағынның, тәуелсіз желілердің тасқыны бізге жаңа қағидалар ұсынды. Жаңа ережелер қалыптастырды.

Біздің сөзімізге дәлел: «Ғаламтордағы тәуелсіз журналистер биліктен, дәстүрлі баспасөзге тән практикалар мен идеялардан еркін бола алады», – дейді чилилік Гильермо Кулель, Mercurio Group аймақтық БАҚ бас менеджері.

БАҚ онлайн медиа саласында ойысқан тұста «тәуелсіз бизнестің» жаңа үлгісі пайда болды. Бұл тәуелсіздіктің негізгі артықшылығы мыналарда:

- билік корпорациясы мен саясаткерлердің ықпалы артуы;
- журналистикадағы ескі тәртіптің жойыла бастауы;
- тәуекел, қатердің басымдығы.

Электронды БАҚ-тың интерактивтіліктен онлайнға көшуі аудиторияның сенімділігін арттыра түсті. Бұл – бизнестің басты талабы, пайда әкелудің – тамыры. *Табысты бұқаралық медиа тарихын жасауда пайдалы кеңестер ретінде мамандар мынадай ұсыныстар айтады:*

– онлайн БАҚ саласындағы кәсіпкерлерді өз сайттарындағы трафиктердің үнемі қадағалап, ненің табысты, ал ненің табыссыз болғанын зерделеп отыру;

- ақпарат тұтынушылардың бағамын ескеру;
- орын алған сәтсіздіктерді саралау;
- табысты ұйымдардың тәжірибесін зерделеу;
- болашақты стратегиялық жоспарлау.

Тіпті ақпарат тұтынушының өнімге деген құштарлығын ғашық адамның хал-күйімен, құштар болуымен салыстырады.

Ғаламтордың әлеуметтік кеңістіктегі басымдығын ерекше атаған жөн. Әлеуметтік желілердің өзіне тән мінез-құлық кодексі бар. Бірінші кезекте журналисті не толғандыратынын емес, аудиторияны не қызықтыратынын ойлаңыз. Іздеушілер әлеуметтік желілерге емес, вебсайттарға көп трафик жұмсаған сайын,

желілер онлайн БАҚ-тың басты қозғаушы күшіне айналады. Іздеуші ынталандыру, жауап беруді реттейтін механикалық алгоритм ғана. Әлеуметтік медида оқырмандар мақаланы достары мен таныстарына оқып шығуды ұсынады, **яғни БАҚ пен пайдаланушы арасында тиімді қарым-қатынас орнайды.** Әлеуметтік желілер трафик жұмсауда іздеуші жүйелерді басып озады.

Онлайн БАҚ өз бизнесі мен этикалық принциптерде ашық болу қажет. Жаңа оқырмандарға журналистік материал мен жарнаманы ерекшелігін түсіндіру керек. Жарнама берушілер бұл шектеуді алып тастағысы келеді, бұл кикілжің тудыруы мүмкін. Көптеген редакторлардың тәжірибесіне сүйенсек, редактор мен жарнама берушінің арасындағы ашық диалог арқылы өзара түсіністікке жетуге болады.

Әлеуметтік желілерде тиімді промоушн жүргізу үшін журналистерге арналған ең жақсы 5 iPad қосымшаларын атауға болады. Журналистер өздерімен бірге бейнеаппаратура, фотоаппараттар, диктофон, қойын кітапшасы, қалам, ноутбук тәрізді жабдықтарды тасып жүруге мәжбүр болатын. Соңғы жылдары жеңіл әрі портативті, микрофонмен және HD бейнекамерасымен, фотоаппаратпен жабдықталған құрал, блогерлер үшін ыңғайлы құрылғылар бұл қиындықты бірнеше есе жеңілдетті. Мына бес қосымша сізге iPad-тың жұмыс тиімділігін арттыруға көмектеседі.

1. Мәтін жазу. Мақала жазу үшін қосымшаны таңдау жеке бас ісі – WriteRoom. Бұл қосымша аса қарапайым. Онда құжаттарды жіктеуге арналған папкалары бар құралдар панелі мен курсоры бар клавиатураны қамтиды. Dropbox синхрондауда сөздер саналады, экран шетіне басып отырып курсорды жүргізе аласыз.

2. Фотосуреттерді редакциялау. Apple iPad фотоаппаратын пайдаланатын журналистерге арналған Filterstorm Pro қосымшасы ауқымды файлдарды ашып, серияларды өңдеп, FTP-ға жүктеп, IPTC мәліметтерін қосуға мүмкіндік береді – мұның бәрі iPad-та фотосуреттерді редакциялауға арналған.

Сондай-ақ оған рейтингтер жүйесі мен редакциялауға арналған толық жиынтық кіреді, ол шаблондар жасауға, қорғаныш белгілерін енгізуге, т.с.с. мүмкіндік береді.

Егер сіз блог жүргізіп, iPad 2 камерасымен суретке түсіретін болсаңыз, Filterstorm, PhotoForge 2 арзан әрі қуатты редакторлық бағдарламалар, фильтрлер санымен және редакциялауға және көлемін өзгертуге мүмкіндік беретін қызметтермен ерекшеленеді.

3. Бейнематериалдарды редакциялау. Қазіргі сәттен iPad-та бейнематериалдарды редакциялауға арналған қосымшалар көп емес, алайда Apple iMovie iPad қосымшасы көп мүмкіндіктер береді. Сондай-ақ қолайлы интерфейс жоғары жылдамдық – материалды жылдам аяқтауы тиіс журналист үшін маңызды элемент.

4. Аудиоматериалдарды жазу. SoundNote сандық диктофонның орнын алмастырды. Қосымша интервьюді жазу кезінде оны теріп отыруға мүмкіндік береді: одан соң бұл жазбалар аудиожазба үшін индекске айналады. Қол ұшын тигізген сәтте жазба сол сөз жазылған жерінде қосылады. Басқа құрылғыларда да соны жасап көріңіз.

5. Полицей радиосы. Шұғыл жаңалықтар репортерлері үшін 5-0 Radio HD Police Scanner – жалпы жинақта міндетті түрде болуы тиіс құрал. Қосымшада әлем бойынша полицейлердің, өрт сөндірушілердің, жедел жәрдем қызметінің 35 000 фидтер бар. Қосымшаны background режимінде ұстау керек, сонда фидтерді басқа жұмыстармен қатар бір мезетте тыңдай аласыз.

Білім алушының интеллектуалдық потенциалын дамытуға септігін тигізетін оқу ақпаратын іздеу, өңдеу, пайдалану секілді қажетті дағдыларды меңгеру кезінде интернет оқу іс-әрекетінің тиімді құралы болып табылады.

Электрондық ресурстар дегеніміз графикалық, мәтіндік, сандық, сөйлеу, музыкалық, видео, фото және басқа да ақпараттардың жиынтығы. Бір электрондық ресурста ақпараттық немесе ақпаратты-анықтамалық көздер, ақпаратты құру және өңдеу құралдары, басқару құрылымдары бөліп көрсетілуі мүмкін. Дегенмен бүгінгі таңда жарияланып отырған электронды оқулықтар электрондық ресурс ретінде қолданылып отырма? Өз сапасына сай келе ме деген орынды сұрақтар туындайтыны рас. Әсіресе интернет журналистика саласына қатысты электрондық ресурстар дидактикалық қасиеттерін жоғалтатын қағаз жүзінде қысқартылмауы керек. Электронды ресурс қолданылуының жоғары деңгейімен және көркемдік безендірілуімен, ақпараттардың толықтығымен, әдістемелік нұсқаулардың және техникалық орындалуының сапалылығымен, көрнекілігімен, баяндаудың қисындылығы мен жүйелілігімен ерекшеленуі тиіс [1].

Электрондық ресурстардың мүмкіндіктерінің бірі – интернет-порталдарынан және сайттардан жарияланымды алуға болады. Бірақ қалай іздеймін? Қайдан табамын деген сұрақтар тағы туындайды. Сондықтан алдымен интернет журналистика бойынша электрондық ресурстардың

жүйелік және каталогтық критерийлерін жасау керек.

Нәтижесінде білім алушыларға интернет журналистиканы оқытуда республикалық білім беру жүйесіне және оның кредитті-рейтингтік жүйесіне негізделген сапалы, тиімді және барлық талаптарға жауап беретін электрондық ресурстарды қалыптастыратын педагогикалық зерттеулер жүргізуді дамыту қажеттілігі туындайды. Интернет журналистиканы қазақ тілінде оқытуға арналған электрондық ресурстар жасау, сол саланың қазақ тілді терминологиясын анықтау және олардың электрондық ресурстардың мазмұны мен құрылымына әсері тағы бір жеке мәселе болып отыр [2].

Білім алушының интеллектуалдық потенциалын дамытуға септігін тигізетін оқу апаратын іздеу, өңдеу, пайдалану секілді қажетті дағдыларды меңгеру кезінде интернет оқу іс-әрекетінің тиімді құралы болып табылады.

Білім беруде электронды оқыту құралдары жөнінде дидактикалық түсінік екі элементті құрайды:

- электронды оқу материалдары – кестелер, графиктер, сызбалар; транспаранттар, слайдтар; мәтіндік, графикалық, дыбыстық, анимациялық, бейнелік ақпараттар т.б.

- электронды оқу материалдарын ұсыну құралдары: теле-радио сайттары, мультимедиялық, бейнелік, интерактивті сенсорлық тақталар т.б. Оқу материалдарында мұндай құрылғыларды мультимедиялық құралдар болып саналады.

Мультимедиялық технологиялар саласындағы мамандардың пікірінше, бұл саланың дамуын анықтайтын факторлардың бірі – дербес мультимедиялық компьютерден желілік жүйеде жұмыс істейтін мультимедиялық кешендер ортасына өту процесі.

Бүгінгі таңда білім беру қызметінде электронды оқу басылымдарын жобалау және жасау кезінде бір аппараттық-операциялық жүйенің түрлерімен:

- браузер түрі мен типімен;
- байланыс каналының, видеожүйенің, бағдарламаның өнімділігімен;
- перифериялық жабдықтардың болуымен;
- жүйелік компоненттердің (драйвер) болуымен;
- браузер функциясының кеңейту құралдарымен анықталады [3].

Электронды ресурстарды қолданып, жобалық тапсырмаларды орындау оң нәтижелер береді. Жалпы интернет журналистикадағы сапалы электронды ресурстарды тиімді пайдаланудың нәтижесінде:

- кәсіби және зерттеу қызметтерінде ақпараттық құралдар және телекоммуникациялық технологиялар қолдану арқылы білім алушының қарым-қатынасын жоғарылату;

- білім алушының базалық білім жүйесін түрлендіру, оларды келешекте толықтыру және дамыту;

- жұмысты жобалауда керекті жаңа білімнің қажеттілігін сезіну мен тұрақтылығын қамтамасыз ету;

- білім алушылар қызметінің, әсіресе зерттеу жұмыстарын орындауда активтілігін арттыру;

- жобалық тапсырмаларды орындауға мүмкіндік беретін шығармашылық қасиетін дамыту;

- жаңа білім алу мен оларды қолдану аймағында кеңінен пайдалануға тәрбиелеу т.б. қасиеттерді толықтыруға болады.

Сонымен қатар электронды ресурстарды байыту мақсатында интернет басылымдардың саны мен сапасына да көңіл бөлініп, белгілі бір талаптарды қамтамасыз ету қажеттілігі туындап отыр. Мәселен, бүгінде сұранысы жоғары тақырыптарға енген денсаулық сақтау және білім беру, арақатынасы 15% және 14% тең. Халықты әлеуметтік қорғау жайында да шамамен осынша жазылған [4].

Жалпы контент ерекшелігін сипаттайтын тағы бір маңызды көрсеткіш – ол жарияланымдардың үндестілігі.

Оның үш бірдей санаты анықталып отыр:

Позитивті үндестілік;

Сыни үндестілік;

Бейтарап үндестілік.

Жүргізілген талдауларға сәйкес жарияланған мақалалардың жалпы көлемінің 38% сыни реңкті материалдар қатарына жатқызылды. Бейтарап жарияланымның үлесі 31%, жағымды үндестіктегі материал үлесі 29%.

Ары қарай талдау көрсеткендей, баспа газеттерінің сайты интернет-басылымдармен салыстырғанда сыни және жағымды үндестіктегі материалдарды жиі жариялайды. Соның ішінде сыни материалдар үлесі жағымды жарияланымдарға қарағанда басым, 43% – 33%-ға қатынасына тең.

Контент-талдау барысында жарияланымдармен таныса отырып, жазылған пікірлер саны да ескерілді, нәтижесінде тұтынушылардың таңдау ерекшеліктерін анықтауға үлкен мүмкіндік туды.

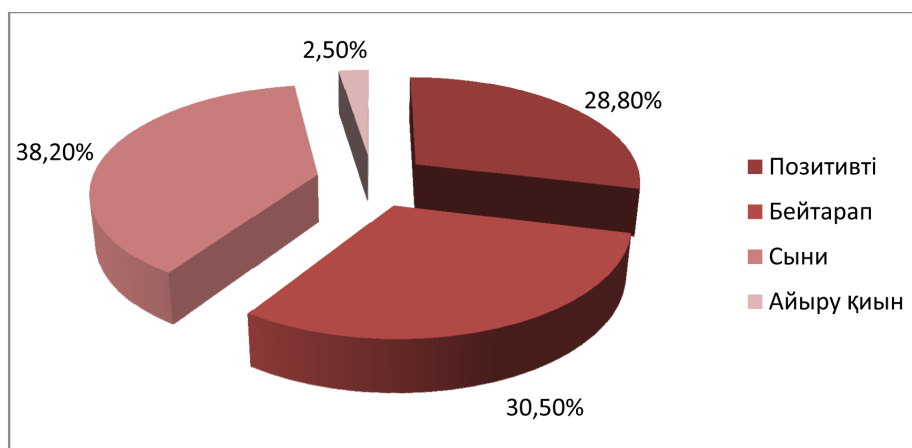
Есептеулерге қарағанда электронды газет беттерінде жарияланған бір материал 690 рет қаралады. Ең жоғарғы қаралу 11833 рет.

Интернет басылымдармен баспа газеттер сайтын қарап шығушылар саны арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар. Егер бір

жарияланым бірінші жағдайды орта есеппен 832 рет қаралса, екіншісінде бұл көрсеткіш 2 еседей төмен – 380. Көріп отырғанымыздай, интернет басылымдар сайты тұтынушылар арасында жиі қаралады, оқылады. Сонымен қатар, қазақ тілді қолданушылар, яғни оқырмандар арасында

журналистика жанрының мына түрлері ерекше сұранысқа ие – репортаж, сұхбат, ал ғылыми мақалалар және әдеби шығармаларға сұраныс аздау болып тұр. Қысқа ақпараттық жарияланым түрлері, оқырмандар арасында айтарлықтай жоғары сұранысқа ие.

Сайттың жарияланымдарындағы үндестілік көрсеткіші.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, айтарымыз, қазақ интернет-журналистикасы салыстырмалы түрде дамып келеді. Соңғы 5 жылдықта сайттар, интернет ресурстар саны көбейді. Мәселен, ұлттық тақырыпты қамтитын abai.kz, namyz.kz, jaqsy.kz, turkystan.kz сынды сайттармен қатар ұлттық апталық газеттердің, соның ішінде anatili.kz, jasqazaq.kz, zhasalash.kz, zhasorken.kz, интернет беттерінде электронды нұсқалары пайда болды. Алайда мерзімді басылымдардың сайттарына қарағанда жеке электронды ақпарат құралдары ресурстарынан интерактивтілікті байқауға болады. Мысалы, «Қазақстан» ұлттық телеарнасының сайты kaztrk.kz контентті өзге әлеуметтік желілер арқылы таратып қана қоймай, интернеттің көмегімен аудитория пікірін білуге ұмтылады. Сол секілді, «Хабар» агенттігінің khabar.kz қызметкерлері Twitter әлеуметтік желісінде оқырмандарының жазған-сызғандарын эфирдің жүгіртпе жолынан көрсетіп отыруды дәстүрге айналдыруда. «Қазақ радиосының» Facebook-тағы парақшасы «Сазды сәлем» бағдарламасына құттықтауларды қабылдау мақсатында құрылған дүние. Алайда мультимедиалық сипаты әлі де болса төменгі дәрежеде. Жаңа медиа интерактивтілігі мен технологиялық ерекшеліктерін мейлінше көбірек пайдалануға тырысып жүрген azattyq.org пен baq.kz сайттарын айта аламыз.

Бұдан 5 жыл бұрынғы зерттеу нәтижелері интернетті тек қала тұрғындары жиі пайдаланады дегенді көрсетсе, қазір ауылдық жерлерде де интернетті белсенді пайдаланушылар көп екенін байқап жүрміз. Өңірлік газеттердің мәселен, otugar-tv.kz, akorda.kz жиі жаңалануы жергілікті жерлерде ақпаратты интернет беттерінен алушылардың көбейгендігін айғақтайды. Шет елде медиа құралдары әлдеқайда дамып кеткен, біз тек жыл санап соны аударумен келеміз. Интернет қолданушылар дені жастар болғандықтан қазақ тілді ресурстар ортақ тақырып пен мүддеге құрылған. Мәселен, kerekinfo.kz жұмыс бастылар үшін түрлі мағлұмат алаңы, surak-zhauap.kz мектеп жасындағылар үшін ақпарат алмасу алаңы. Ал ana-bala.kz ана мен бала қарым-қатынасы, бала тәрбиесі жайында ақпарат берер сайт. Айта берсек, жетістіктер де аз емес. Мәселен, қазақ журналистерінің басын қосып отырған kazjur.kz, massaget.kz ресурсы қазақ тілдерінде блог ашуға мүмкіндік береді. Арнайы блог жүргізуге арналған bloktime.kz тұғырнамасы тағы бар.

Қорыта айтқанда, интернет журналистика дегеніміз – өткен нәрсені сызып тастап, жаңа бір дүние бастау, «ойдан ойыншық құрастыру» деген сөз емес. Бұл – жаңару мен өсу, заман көшіне ілесу. Тек сол ғаламтордың, оның әсерінен туындаған БАҚ-тың жаңа формасы – жаңа

медианы өз ой-санамызға лайықтап қолдансақ болғаны. Қазақ баспасөзінде қалыптасқан мектеп пен кәсіби шеберлікті енді интернет-журналистикада да біртіндеп қалыптастыру қажет. Қазірден бастап бұл мәселеге ден

қоймасақ, ертеңгі күні бұл «базарға» айналып кетері сөзсіз. Алдымен, заңнан бастау керек сияқты. Сонда ғана ғаламтор журналистикасы дамып, электронды ресурстарды тиімді қолдана алатын боламыз.

Әдебиеттер

- 1 Есназарова А.А. Білім беру қызметінде электронды оқу басылымдарын пайдалану әдістемесі. – Қызылорда, 2012.
- 2 Клеппэль П. Интернет СМИ: За и Против. <http://www.newspeak.by/content.php?id=1123>
- 3 <http://baq.kz>
- 4 <http://www.ofstrategy.kz/>
- 5 <http://thenews.kz/2013/01/24/1305876.html>
- 6 Сұлтан М. Дәурен Қуат: Кәсіби бәсекелестіктің төмендігі қазақ интернет-журналистикасының дамуына тұсау болуда. <http://baq.kz/kk/news/22252>

References

- 1 A. A. Esnazarova. Methods of use of electronic textbooks in the educational activity. Kyzyl-Orda, 2012.
- 2 Kleppél P. Internet Media: pros and cons. <http://www.newspeak.by/content.php?id=1123>
- 3 <http://baq.kz>
- 4 <http://www.ofstrategy.kz/>
- 5 <http://thenews.kz/2013/01/24/1305876.html>
- 6 Sultan M. Ryan Power: Professional Kazakh low competition is a presentation of the development of online journalism. <http://baq.kz/kk/news/22252>